

Jana Šter

**Vloga in izzivi jezikovnega asistenta za slovenski jezik
na avstrijskem Koroškem**

objavljeno v:

Nataša Pirih Svetina, Ina Ferbežar (ur.): *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik. Obdobja 41*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-41/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2022.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

VLOGA IN IZZIVI JEZIKOVNEGA ASISTENTA ZA SLOVENSKI JEZIK NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Jana Šter

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana
jana.ster@ff.uni-lj.si

DOI:10.4312/Obdobja.41.335-340

Jezikovni asistent na avstrijskem Koroškem pomaga dijakom razvijati jezikovne spretnosti in omogoča stik s t. i. živo slovenščino. Delo se od šole do šole razlikuje glede na status slovenščine, učni program in cilje. Pri delu se asistent srečuje z izzivi dela v heterogenih skupinah in pomanjkanjem prilagojenega gradiva.

jezikovni asistent, avstrijska Koroška, pouk slovenščine, manjšinsko šolstvo, poučevanje

Language assistants in Austrian Carinthia help students develop their language skills and give them the opportunity to establish contact with so called living Slovenian. Their work varies from school to school depending on the status of Slovenian, the curriculum, and the objectives. Assistants face the challenges of working in heterogeneous groups and a lack of adapted materials.

language assistant, Austrian Carinthia, Slovenian lessons, minority education, teaching

1 Uvod

Bilateralni dogovor med slovenskim in avstrijskim ministrstvom, pristojnim za šolstvo,¹ omogoča mesto srednješolskega jezikovnega asistenta na avstrijskem Koroškem. Delo se od šole do šole razlikuje glede na status slovenščine, učni program, cilje in profil šole. V prispevku bomo predstavili asistentovo vlogo in delovne izzive na vseh šolah na avstrijskem Koroškem, kjer so ti prisotni. Članek izhaja iz izkušenj avtorice, jezikovne asistentke za slovenščino na avstrijskem Koroškem v šolskih letih 2018/19 in 2019/20, individualnih pogovorov z asistenti in spletnega vprašalnika.²

2 Jezikovni asistent na avstrijskem Koroškem

Po prvem asistentskem mestu leta 2005/06 na Zvezni gimnaziji in Zvezni realni gimnaziji za Slovence (v nadaljevanju ZG in ZRG za Slovence) v Celovcu so program razširili tudi na druge šole na avstrijskem Koroškem. Danes na osmih srednjih šolah³

1 V okviru slovenske Službe za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve (Perenič 2006: 47).

2 Osem asistentov, ki so na avstrijskem Koroškem delovali v letih od 2017/18 do 2021/22, je na spletnem portalu 1KA v času od 31. 3. do 15. 5. 2022 odgovarjalo na anketo z 21 vprašanji kombiniranega tipa in poleg tega odgovorilo na dodatna vprašanja odprtega tipa v obliki pogovora.

3 Navedene so v nadaljevanju.

deluje šest asistentov. Sedemnajst let obstoja delovnega mesta dokazuje, da je asistent pomemben del manjšinskega šolskega sistema ter koristen in potreben člen razvoja jezikovne in metajezikovne zmožnosti dijakov. Trend vpisa dijakov, ki so enojezični,⁴ v dvojezične programe (Kern Andoljšek 2021: 176) ustvarja jezikovno heterogene razrede. V njih so združeni učenci, za katere je slovenščina prvi jezik, dvojezični učenci ali učenci, za katere je slovenščina drugi jezik (jezik okolja) oz. zaradi redke prisotnosti slovenščine v javni komunikaciji kar tuji jezik, ki se ga naučijo v šoli. Prav zaradi heterogenih skupin je asistentova pomoč učitelju ključna za izvajanje uspešne diferenciacije pri pouku slovenščine.

2.1 Vloga jezikovnega asistenta

Jezikovni asistent je učitelj, ki eno ali dve šolski leti preživi v tuji državi, v kateri poučuje jezik, katerega rojeni govorec je, tako da strokovno sodeluje in pomaga pri pouku tega jezika (Perenič 2006: 48). Glavni nalogi jezikovnega asistenta, ki sta opredeljeni v brošuri *Informationen für tätige Sprachassistentinnen und Sprachassistenten* in jo dobi vsak asistent, ki dela v Avstriji, sta poučevanje konverzacije in omogočanje pristnega vpogleda v vsakdan, kulturo in šolski sistem države, iz katere asistent prihaja. Pomembno je, da učence spodbuja in motivira pri praktični uporabi (tujega) jezika. V praksi je asistent za slovenski jezik na avstrijskem Koroškem pogosto študent zadnjih letnikov študija pedagoške slovenistike, ki z dodeljenim mentorjem izvaja jezikovni pouk. Asistent ima pogodbo od 1. oktobra do 31. maja.⁵ Tedensko opravi 13 pedagoških ur dela na eni (trije asistenti) ali dveh (trije asistenti) šolah, kar predstavlja polovični delovni čas. Z usklajevanjem urnika po izkušnjah asistentov ni težav, saj šole med sabo dobro sodelujejo. Nekateri asistenti se na delo dnevno vozijo iz Slovenije, drugi se preselijo. Osrednje naloge jezikovnega asistenta za slovenščino so po izkušnjah asistentov razvoj jezikovnih in komunikacijskih kompetenc, pisnega in ustnega sporočanja ter približevanje slovenske književnosti in kulture s poudarkom na sodobni literaturi in dejanski jezikovni rabi. Dijaki na šolah so dvojezični in enojezični ter različno obvladajo slovenski knjižni jezik, zato je cilj omogočati diferenciacijo znotraj razreda in z individualiziranim učnim pristopom podpreti različne potrebe dijakov (Perenič 2006: 48). Gomboc Čeh (2020: 249) v članku, ki izhaja iz izkušenj v tržaškem okolju, piše, da delo v izrazito heterogenih razredih predstavlja didaktično-metodološki izziv, kar velja tudi za območje avstrijske Koroške. Vloga asistenta »zajema predvsem uvajanje komunikacijskega modela pouka, pri katerem lahko uspešno sodelujejo vsi učenci, kar pomeni, da metode dela vključujejo govorce na različnih ravneh znanja« (prav tam). Pomembno je, da asistent ne prevzema mentorjevih pedagoških obveznosti in jih samostojno opravlja, medtem ko ta dela nekaj drugega, temveč da v sodelovanju z mentorjem podpre dijake pri procesu usvajanja in rabe jezika. Ključno je tedensko načrtovanje dela. Sestanki z mentorji omogočajo izmenjavo izkušenj in prilagajanje

4 Najpogosteje v nemščini, pogosto tudi v slovenščini (dijaki iz Slovenije).

5 Šolsko leto na avstrijskem Koroškem traja od drugega tedna septembra do drugega tedna julija.

stanju v razredu ter vodijo h kakovostnejšemu delu. Za uspešno delo mora asistent razumeti položaj slovenščine znotraj manjšinskega šolskega sistema, šole in širšega okolja. Poleg poučevanja celih razredov asistent pogosto prevzema tudi manjše homogene skupine ali pa z dijaki dela individualno. »Pri individualnem dopolnilnem pouku se jezikovni asistent osredotoča predvsem na to, da jezikovna pravila podaja po didaktično-metodični zasnovi poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika, ob tem pa ohranja raven slovenščine na ravni prvega jezika« (Gomboc Čeh 2020: 249). Smiselno je, da je asistent tudi del spremstva na dogodke, saj so dijaki takrat bolj sproščeni in je lažje spodbujati spontano uporabo jezika. Asistent lahko na šoli organizira tudi obšolske dejavnosti, npr. bralne klube, delavnice in projekte, vendar se v praksi to pogosto izkaže za težko izvedljivo, saj so dijaki preobremenjeni z izvenšolskimi dejavnostmi. Asistent strokovno svetuje tudi drugim učiteljem na šoli ter pomaga pri lektoriranju šolskih publikacij in obvestil. Osebnostno mora biti potrpežljiv, prilagodljiv, spodbuden ter jezikovno učinkovit v slovenščini in nemščini. Pri delu ne sme nižati učnih standardov za slovenščino, ampak dijakom, pri katerih se kažejo jezikovni primanjkljaji, pomagati dosegati učne standarde, hkrati pa ponuditi individualizirano gradivo za razvoj jezikovno močnejših dijakov.

3 Izzivi asistentov slovenščine na avstrijskem Koroškem

Na avstrijskem Koroškem je večinski in državni jezik nemščina, kar je zapisano v 8. členu avstrijske ustave, 7. člen Avstrijske državne pogodbe pa opredeljuje slovenščino kot avtohtoni deželni in manjšinski jezik s statusom uradnega jezika. Od leta 1955 je slovenski narodni skupnosti ravno s tem členom zagotovljena tudi pravica do lastnih srednjih šol. Leta 1957 je bila ustanovljena ZG in ZRG za Slovence, od leta 1989 je dvojezičen program na zasebni petletni Višji šoli za gospodarske poklice v Rožu, leta 1990 pa je bila ustanovljena Dvojezična zvezna trgovska akademija v Celovcu. Slovenščina je na teh šolah učni jezik in asistent za uspešno delo kombinira učbenike in berila za slovenščino kot prvi jezik, ki so v rabi v Sloveniji, ter učbenike za slovenščino kot drugi in tuji jezik.⁶ Na ostalih šolah, predstavljenih v nadaljevanju, se slovenščina poučuje kot tuji jezik, učni jezik pa je nemščina. Pri pouku se uporablja učbenike za slovenščino kot drugi in tuji jezik Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Asistent se prilagaja razredu z oblikovanjem lastnega gradiva, uporablja tudi revijo *Mladi rod*. Skupni izzivi na vseh šolah so jezikovno heterogene skupine, pomanjkanje ustreznega gradiva⁷ in pomanjkanje motiviranosti ter tudi priložnosti za rabo slovenščine izven razreda. Slovenščina je prisotna znotraj slovenskih društev in cerkvenih organizacij, v katerih so dijaki izpostavljeni narečnim variantam, standardno slovenščino pa lahko slišijo na radiu in televiziji ÖRF v okviru slovenskega programa oz. berejo v slovenskih časopisih (*Novice, Nedelja, Mladi rod, Dialog* itn.). Na šolah,

6 Čas za slovenščino 1 in 2, *Slovenščina od A do Ž – Slowenisch von A bis Ž*.

7 Učbeniki iz Slovenije sledijo slovenskemu učnemu načrtu in zato za delo v manjšinskem šolskem sistemu niso v celoti primerni. Interno gradivo je redko in uporabno zgolj za dotično šolo. Primer je npr. učbenik *Standardizirani kompetenčno usmerjeni zrelostni in diplomski izpit v slovenščini kot učnem jeziku* avtorice Marie Mletschnig, ki se uporablja na ZG in ZRG za Slovence.

kjer ima slovenščina status tujega jezika, je izziv tudi majhno število ur tedensko (2–4) oz. kratek čas učenja jezika (1–5 let). V nadaljevanju prispevka so predstavljene vse šole, na katerih deluje jezikovni asistent za slovenščino.

3.1 ZG in ZRG za Slovence

Na gimnaziji delujeta dva jezikovna asistenta, eden je del časa tudi na šoli za socialne poklice. Ena asistentova ura tedensko je namenjena pripravi na Cankarjevo in Tišlerjevo tekmovanje ter natečaju Pomlad. Asistent poučuje na višji stopnji, redko na nižji.⁸ Dijaki so večinoma dvojezični (slovenščina, nemščina), z njimi pa so v razredu tudi dijaki iz Slovenije, ki so enojezični in za katere je prvi jezik slovenščina, ter drugi dijaki, ki so govorniki različnih jezikov (nemščine, italijanščine, srbsčine), slovenščina pa je zanje drugi jezik, s katerim se srečujejo v šoli. Cilj je dijake jezikovno opolnomočiti in jih pripraviti na maturo iz slovenščine, zato asistent predvsem uri dijake za pisanje neumetnostnih besedil (povzetek, komentar idr.) ter razvija sposobnosti izražanja mnenj in zagovarjanja stališč. Pogosto popravlja njihova besedila in jih individualno usmerja. Pri delu si pomaga z internim priročnikom ter išče avtentična aktualna publicistična besedila, ki jim dodaja naloge za razvijanje pisne zmožnosti. Razredi so veliki in diferenciacija je nujna. Smiselno je, da asistent prilagojeno dela z manjšo homogeno skupino – z jezikovno šibkejšimi utrjuje slovnične strukture in širi besedišče, z maternimi govorniki širi metajezikovno znanje in nudi prostor za diskusijo. Tak način dela je učinkovit, saj se prilagodi nivoju in tempu dijakov, problematična pri tem pa je prostorska stiska šole in jemanje posameznih dijakov iz razreda za individualno delo z njimi drugje. Za timski duh v razredu je pomembno, da asistent občasno dela s celim razredom in pripravi skupinske aktivnosti.

3.2 Dvojezična zvezna trgovska akademija Celovec

Slovenščina in nemščina se kot učna jezika izmenjujeta mesečno. Asistent poučuje dijake, stare od 16 do 18 let. Nivoji znanja slovenščine so zelo različni, saj so dijaki ob vpisu dvojezični in enojezični (materni jezik npr. srbsčina, hrvaščina), motivacija za uporabo knjižne slovenščine pa je po opažanju asistentov manjša. Asistent dela z dijaki individualno in v majhnih skupinah (utrjevanje slovnice) ter v celih razredih (književnost), cilj pa je podpreti pisno sporočanje šibkejših dijakov in vzbuditi zanimanje za slovensko literaturo. Poleg nehomogenih razredov je izziv tudi pomanjkanje gradiva, prilagojenega zahtevam interne mature iz slovenščine.

3.3 Višja šola za gospodarske poklice Št. Peter

Petletni program na zasebni šoli je dvojezičen. Prvi dve leti profesorji snov razložijo dvakrat, v isti uri v slovenščini in nemščini, od tretjega letnika naprej pa se učna

8 Avstrijski šolski sistem se razlikuje od slovenskega. Ljudske šole ustrezajo razredni stopnji nekdanje slovenske osemletke. Po ljudski šoli učenci šolanje nadaljujejo na štiriletni glavni šoli (ustreza predmetni stopnji nekdanje osemletke), ki je po učni praksi manj zahtevna, ali na osemletni gimnaziji, ki se deli na nižjo (ustreza predmetni stopnji nekdanje osemletke) in višjo stopnjo (ustreza slovenski gimnaziji). Po glavni šoli oz. nižji gimnaziji se lahko šolarji vpišejo na poklicne izobraževalne šole, npr. trgovske akademije, ki trajajo pet let (Kern 2009: 193).

jezika mesečno izmenjujeta. V enoletnem programu je slovenščina obvezni predmet. Dijaki so dvojezični in enojezični – iz avstrijske Koroške (nemščina) in iz Gorenjske (slovenščina). Diferenciacija je omogočena glede na stopnjo predznanja. Izziv je preseganje navad neformalne uporabe slovenščine zgolj za vsakdanje pogovore in ne za pogovore o politiki in aktualnih družbenih temah. Asistent dela z dijaki, starimi od 16 do več kot 18 let, in dejavno sodeluje pri vseh aktivnostih šole.

3.4 Gimnazija Alpe-Jadran Velikovec, Zvezna trgovska akademija in Zvezna trgovska šola Velikovec

Slovenščina je na gimnaziji eden izmed obveznih izbirnih tujih jezikov.⁹ Dijaki se učijo slovenščine šest let in jo lahko izberejo za maturo.¹⁰ Gimnazija sodeluje s slovenskimi partnerskimi šolami in s projekti osvetljuje dvojezičnost območja. Izzivi so različni nivoji znanja in zadržanost dijakov pri uporabi knjižne slovenščine tako v razredu kot zunaj njega. Zadržanost je po mnenju asistentov posledica nižje samozavesti dijakov pri uporabi slovenščine oz. njihovo slabo mnenje o lastnem obvladovanju jezika ter pomanjkanje priložnosti za uporabo. Slovenščino lahko dijaki v prvem in drugem razredu izberejo tudi kot prosti,¹¹ neobvezni predmet, ki je na urniku popoldne. Tudi na višji stopnji trgovske šole je slovenščina obvezni izbirni predmet (izbirajo med slovenščino in italijanščino). Prvi jezik dijakov je večinoma nemščina, pogosto tudi srbščina. Asistent na obeh šolah poučuje do 15 dijakov.

3.5 Zasebna šola za socialne poklice Karitas

Slovenščina je skupaj z italijanščino obvezni tuji jezik. Razred razdelijo na pol in eno leto se dijaki, stari od 16 do več kot 18 let, v skupini do 15 dijakov učijo slovensko dve uri na teden, drugo leto italijansko. Dijaki so začetniki, diferenciacija znotraj razreda je smiselna, če so v skupini dijaki, ki so rojeni govorniki katerega od slovanskih jezikov. Uporablja se učbenik *Slovenščina ekspres 1*, zaradi številnih ur prakse pa dijaki ne predelajo celega učbenika. Največji izziv je motiviranost dijakov za učenje, saj se jim slovenščina ne zdi uporabna in je v tako kratkem času učenja ne morejo dovolj obvladati za samostojno komunikacijo.

3.6 Zvezna šola za usposabljanje za predšolsko vzgojo, Zvezna poslovna akademija in Zvezna poslovna šola »HAK International Klagfurt«

Na šoli za predšolsko vzgojo je slovenščina izbirni predmet, izven razreda dijaki komunicirajo v nemščini ali narečni slovenščini. Asistent dela z dijaki individualno oz. v skupinah do deset in jim pomaga pri utrjevanju slovničnih vzorcev in širjenju besedišča. Z mentorjem si razdelita razred na začetnike in nadaljevalce. Na poslovni akademiji so udeleženci stari nad 18 let. Njihov prvi jezik je narečna slovenščina (redko), nemščina, srbščina, hrvaščina, makedonščina pa tudi turščina in iranščina,

9 Dijaki izbirajo med slovenščino, italijanščino in francoščino (Urbanc 2017: 4).

10 Matura je interna, ustreznost potrdi deželni šolski svet. Zmožnost branja je na nivoju B2, zmožnosti govorjenja, poslušanja in pisanja pa na nivoju B1 (Urbanc 2017: 37).

11 Po v Sloveniji ustaljeni terminologiji je to izbirni predmet.

kar pomeni, da so v razredih velike razlike v (pred)znanju slovenščine. Pri delu se asistent osredotoča na razvoj slušnega razumevanja in komunikacijskih sposobnosti.

4 Sklep

Jezikovni asistent za slovenščino na avstrijskem Koroškem omogoča individualizacijo in prispeva h kakovosti poučevanja slovenskega jezika. Asistentsko delo je s sistemom mentorstva primerno podprto – asistent in mentor si morata delo v posameznem razredu smiselno razdeliti, ne sme priti do asistentovega prevzemanja mentorjevih obveznosti. Izziv pomanjkanja primerne gradiva bi lahko rešili z vzpostavitvijo zbirke internega gradiva vseh asistentov za posamezno šolo. Smiselno bi bilo tudi letno srečanje, ki bi omogočalo evalvacijo in izmenjavo dobrih praks.

Literatura

- GOMBOC ČEH, Katarina, 2020: Delo jezikovnega asistenta za slovenščino v okviru manjšinskega srednješolskega izobraževanja na Tržaškem. Jerca Vogel (ur.): *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo*. Obdobja 39. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 245–252.
- Informationen für tätige Sprachassistentinnen und Sprachassistenten*, 2018/19. Wien: Österreichischen Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung.
- KERN, Damjana, 2009: Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v manjšinskem prostoru. Marko Stabej (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Obdobja 28. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 191–196.
- KERN ANDOLJŠEK, Damjana, 2021: Ohranjanje identitete s poučevanjem slovenščine med Slovenci v Avstriji. Maja Bitenc, Marko Stabej, Andrejka Žejn (ur.): *Sociolingvistično iskrenje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 171–187.
- PERENIČ, Urška, 2006: Smernice za delo jezikovnega asistenta za slovenščino v okviru manjšinskega šolstva na avstrijskem Koroškem. *Jezik in slovnstvo* LI/5. 47–57.
- URBANC, Maja, 2017: *Pomen pouka slovenščine na Gimnaziji Alpe-Jadran v Velikovcu*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.